

KÖZLEMÉNYEK

GÖMBÖS Erzsébet

A RENDES EGYETEMES TANÍTÓHIVATAL ÉS AZ INFALLIBILITÁS*

BEVEZETÉS; I. AZ EGYHÁZ MAGISZTERIÁLIS FUNKCIÓJA ÁLTALÁBAN: 1. *Az egyházi tanítóhivatal fogalma és feladata*; 2. *A tanítóhivatal gyakorlásának különböző formái*; 3. *Infallibilitás és fides-mores*; 4. *A rendes egyetemes magisztérium általános fejlődése a történelemben*; II. AZ ORDINATIO SACERDOTALIS ÉS AZ UTÁNA LEZAJLOTT FEJLŐDÉS: 1. *Az Ordinatio sacerdotalis és az azt követő három hiteles megnyilatkozás*; 2. *Nota doctrinalis Professionis fidei*; 3. *Az Ad tuendam fidem jelentősége a probléma tisztázását illetően*; III. SZERZŐI VÉLEMÉNYEK; KÖVETKEZTETÉSEK.

BEVEZETÉS

Napjainkban – egyes pápai dokumentumok nyomán különösen is – előtérbe került az egyházi tanítóhivatal infallibilis gyakorlásának megértésére irányuló, részben teológiai, részben kánonjogi kutató gondolkodás. Az utóbbi két évtizedben jelentős fejlődés ment végbe a tanítóhivatalról szóló tanítóhivatali megnyilatkozásokban is.¹ A probléma korántsem egy pusztán elméleti síkon vizsgálandó, eltérő vélemények esetleges ütköztetésének színtere, hanem jelentős gyakorlati vonatkozásokkal is bír – gondoljunk például az ezen megnyilatkozások típusaival szemben megkövetelt hívő hozzájárulás különféle eseteire, illetve az ide vonatkozó büntetőjogi rendelkezésekre.

Jelen tanulmányunk elsődleges célja röviden összefoglalni az egyházi tanítóhivatalra vonatkozó alapvető tudnivalókat és a fejlődés tekintetében jelentősebb állomásokat. Ezután néhány szerzői vélemény tükrében megjelöljük a nyitottan maradt kérdéseket. Fő kérdéseink így az alábbiak lesznek: (1) mely feltételek meglétekor beszélhetünk a rendes egyetemes magisztérium infallibilitásáról; (2) ezen feltételek nyilvánvalósága miből ismerhető fel; (3) a megnyilatkozásokra adandó lehetséges válaszok típusai.

Természetesen a keretek miatt nem vállalkozhatunk a téma kimerítő tárgyalására. Célunk néhány mai, alapvető fontosságú problematika felvázolása kurrens szerzők írásai alapján, a problémakört nem teljes egészében átfogó kérdésfelvetések és hipotézisek megjelölésével.

* A KJPI L-31/2002 sz. licenciatúsi dolgozatának rövidített változata.

¹ IOANNES PAULUS II., Litt. Ap. *Ordinatio sacerdotalis*, 22. máj. 1994, in AAS 86 (1994) 545-548; Litt. enc. *Evangelium Vitae*, 25. márt. 1995, in AAS 87 (1995) 401-522; Mot. prop. *Ad tuendam fidem*, 18. máj. 1998, in AAS 90 (1998) 457-461.

I. AZ EGYHÁZ MAGISZTERIÁLIS FUNKCIÓJA ÁLTALÁBAN

1. Az egyházi tanítóhivatal fogalma és feladata

A tanítóhivatal az az egyházi hatóság, mely a hit tartalmát őrzi, téves tanítás fellépésekor továbbadja, hívei számára értelmezi és előterjeszti.

A modern értelemben vett egyházi tanítóhivatalról tulajdonképpen a 18. század óta beszélhetünk², azonban kezdetektől megvolt az a tekintély, amely biztosította az alapvető hittitkok védelmét és doktrinális értékét. Azt mondhatnánk, bizonyos értelemben a kereszténység központi és alapvető igazsága – Jézus Krisztus kereszthalála és feltámadása – volt az a kiindulópont, amihez mint alapvető mércehez eleinte minden más tanítást mérték. Ezt az apostoli igehirdetésben továbbadott tézist később írásba foglalták néhány ugyancsak lényeges állítással együtt.³ Ezek a szövegek alapjai lettek annak a normázásnak, melynek során fokozatosan kibontakozott az Egyház lényegi tanítása. A szentírási kánon jelentősége a tanfejlődésben ezzel kiemelkedő szerephez jutott. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy az első három század folyamán a dogmafejlődés igen szorosan összefonódik az Egyház mindennapi életével, liturgiájával, valamint a környező világ állandó kihívásaival is. Ebben az időben tehát minden egyéni meglátás alá van vetve az Egyház egyetemes hitének, melyet a hitvallási formák, a liturgia, az apostoli tradíció és az aktuális igehirdetés normáz.⁴

Következő fontos szakasz az egyetemes zsinatok kora. Itt fogalmazták a kereszténység alapvető dogmáit, melyek minden korok számára maradandó jelentőséggel bírnak. Különösen kiemelkedő az első négy egyetemes zsinat.

Valójában azt mondhatjuk, az első évezredben az Egyház csorbíthatatlanul adta tovább az apostoli hagyományt a zsinatok segítségével. Az úgynevezett *testificatio fidei*, azaz a hit tanúsításának szerepe sokkalta fontosabb volt mint a *determinatio fidei*, vagyis a hit meghatározásának és értelmezésének funkciója.⁵

A katolikus hit tanítja, hogy a püspökök örökölték a tanítói küldetést, amit Krisztus adott apostolainak. A II. Vatikánum tanúsága szerint Isten rendeléséből a püspökök az apostolok nyomába léptek és így az Egyház pásztorai lettek.⁶

A magiszterium és Isten szava közti relációt a *Dei Verbum* dogmatikus konstitúció fejti ki, miszerint a tanítóhivatal nincs fölötte Isten szavának, hanem szolgálja azt.⁷

² CHIRON, J.F., *Le magistère dans l'histoire. Évolution et révolution dans la compréhension de la "fonction d'enseignement" de l'Église*, in *Recherches de Science Religieuse* 87 (1999) 483-518, 485.

³ 1Kor 15,3 kk; Fil 2,5-11; Kol 1,12-20; 1Tim 3,16.

⁴ VANYÓ, L., *Bevezetés az ókeresztény kor dogmatörténetébe*, Budapest 1998. 8.

⁵ POTTMEYER, H.J., *Continuité et innovation dans leclésiologie de Vatican II*, in ALBERIGO, G. (ed.), *Les Églises après Vatican II. Dynamisme et prospective*, Paris 1981. 91-116, különösen 111.

⁶ LG 20

⁷ DV 10,15-16

2. A tanítóhivatal gyakorlásának különböző formái

2.1 A rendkívüli magisztérium

A rendkívüli magisztérium működése a 749. kánonban van lefektetve. Valamely doktrínát ünnepélyesen definiálni egy ökumenikus zsinat vagy a pápa illetékes, midőn *ex cathedra* nyilatkozik. Ezt nevezzük dogmatizációs aktusnak.

A katolikus hit az infallibilitást illetően – az ünnepélyes magisztériumi cselekmények esetében – két elven alapul:

(1) az összes hívő kötelezve van arra, hogy feltétlen hitbeli hozzájárulást adjon ezen dogmákra; (*assensus fidei*, vö. kán. 750.)

(2) hogy így cselekedvén biztosan nem esnek majd tévedésbe hitükben.⁸

Mit jelent a dogmatizálás szoros értelemben véve? Milyen lényeges elemei vannak egy dogmatizáló aktusnak? Hogy ezt megértsük, számot kell vetnünk a *dogma* és a *depositum* közötti differencia jelentőségével. A mai nyelvben a *dogma* egy az egyházi magisztérium tekintélyével valamely kinyilatkoztatott igazság definícióban történő kifejezett megerősítését jelenti. A *dogma* tulajdonképpen a kinyilatkoztatott igazság, amit az Egyház magisztériuma terjesztett elő és definiált. A dogmatizálás, mint hosszabb folyamat szemszögéből nézve elmondhatjuk, hogy a *depositum* az Egyháznak átadott isteni kinyilatkoztatás, a *dogma* viszont ennek a *depositum*-nak az egyházi tekintély általi újraformulázása.⁹

2.2 Rendes egyetemes magisztérium

A rendes egyetemes magisztérium megértéséhez alapvető kiindulópontnak szolgál a II. Vatikáni Zsinat tanítása, mely a világon szétszórt, egymással és Péter utódával közösségben levő püspökök hit és erkölcs dolgaira vonatkozó, a végérvényesség tekintetében konszenzust bíró tanítását tévedhetetlennek titulálja. Mindez még világosabban kifejeződik egy ökumenikus zsinat esetében.¹⁰ Bár a Zsinat nem definiálta hogy az infallibilitás miként vonatkozik a rendes egyetemes magisztériumra, lefektette azon feltételeket, melyek fennállásakor tanítása tévedhetetlennek minősül. Mindezek felvételt nyertek a CIC 749. kánon 2. §-ba is.

2.3 Hiteles magisztérium

A 752. kánon szerint akár a pápa, akár a püspökök testülete részéről a hit vagy erkölcs dolgát illető tanítás hitelesnek minősül, mégha azt nem akarják is véglegesen kötelezőnek kijelenteni. Ilyenkor a hívek részéről adandó hozzájárulás az értelem és akarat vallásos meghajlása */religiosum intellectus et voluntatis obsequium/*. A 753. kánon szerint a püspökök közösségben kell legyenek a testület fejével és tagjaival, s így akár egyénileg, akár püspöki konferencián, vagy részleges zsinaton közösen, a gondjukra bízott krisztushívőknek hit dolgában hiteles tanítói és mesterei. Ez esetben a hívek kötelesek a lélek vallásos meghajlásával fogadni az előterjesztett tanítást */religiosum animi obsequium/*.

⁸ SULLIVAN, F.A., *Magisterium*, in LATOURELLE, R. (ed.), *Dictionary of fundamental theology*, New York 614-620. különösen 618.

⁹ ARDUSSO, F. (ed.), *Dizionario Teologico Interdisciplinare*, Casale Monferrato 1977. 709.

¹⁰ LG 25

3. *Infallibilitas és fides-mores*

Az Egyház kezdeti periódusában megkülönböztetjük az *'infallibilitas in docendo'* (a pásztorok tévedhetetlensége, a későbbi magiszteriális infallibilitás) és az *'infallibilitas in credendo'* (a hívek tévedhetetlensége) két formáját. A Tridentinum meghatározása alapján azon igazságokról van szó, melyeket nem lehet másként érteni, mint ahogy a katolikus Egyház a világon mindig és mindenütt tartotta.¹¹ Láthatjuk tehát, hogy bár elkülönül a hívek infallibilitása a püspököké- től, a kettő mégis kölcsönösen feltételezi egymást. Ezért is beszélhetünk a 17. szá- zadtól kezdve úgynevezett 'aktív' és 'passzív' infallibilitásról. Nyilvánvaló, hogy az ilyen megkülönböztetések a kettős infallibilitást illetően az aktív infallibilitás privilégiumát eredményezték.¹² Amikor a hit-erkölcs kettős fogalom jelentését keressük, két alapvető felfogást szükséges tisztáznunk. A trienti időszakban a tétel, hogy az Egyház nem tévedhet (és nem sodorhatja veszélybe hívei üdvösségét) egyaránt vonatkozott valamely doktrína tanítására, illetve egy disciplinális intéz- kedésre. Ezzel szemben az I. Vatikáni Zsinattól kezdve elkülönül a hit és erkölcs igazságainak szorosan vett értelme az általános fegyelemtől. A *disciplina a munus regendi*, a *fides-mores* pedig a *munus docendi* hatáskörébe kerül.¹³

4. *A rendes egyetemes magisztérium általános fejlődése a történelemben*

A rendes magisztérium fogalma először a *Tuas libenter* kezdetű pápai doku- mentumban jelenik meg.¹⁴ Eszerint az isteni hitet nem helyes az ünnepélyesen meghatározott tételekre limitálni, hanem ki kell terjeszteni az Egyház rendes egyetemes magisztériuma által isteni kinyilatkoztatásként átadott tanításra is. Az I. Vatikáni Zsinat dogmatikus konstitúciója megismételte IX. Pius deklarációját, mely mind a CIC (1917) 1323,¹⁵ mind a CIC (1983) 750. kánonjának is alapjául szolgált.¹⁶

1950. november 1-én XII. Pius pápa apostoli konstitúcióban mutatott rá az Egyház rendes egyetemes magisztériumának egyetemes konszenzusára mint tiszta alapra a Miasszonyunk mennybevételének definiálásakor.¹⁷ 1973-ban a Hittani

¹¹ DS 1635

¹² CHIRON, *Le magistère*, 490.

¹³ Vö. CHIRON, *Le magistère*, 496-498.

¹⁴ DS 2879; PIUS IX., Litt. Ap., *Tuas libenter*, 9. XII. 1863, in *Pii IX. pontificis maximi acta*, III. Romae 636-645.

¹⁵ CIC (1917) 1323. kán. 1. § Isteni és katolikus hittel kell hinni mindazt, amit Isten leírt, vagy áthagyományozott szava tartalmaz és az egyháztól akár ünnepélyes ítélettel, akár a rendes egyete- mes tanítóhivatal által mint isteni kinyilatkoztatás hinni valónak előterjesztetik. (fordítás, kiemelés általunk).

¹⁶ *Dei Filius* III. (...) Isteni és katolikus hittel kell hinni mindazt, ami Isten írott, vagy áthagyó- mányozott szavában bennfoglaltatik és az egyháztól vagy ünnepélyes ítélettel, vagy a rendes egyete- mes magisztérium által mint isteni kinyilatkoztatás hívéis végett előterjesztett. (...) [fordítás, kiemelés általunk], vö. Conc. Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, 24. apr. 1870, in *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna, 1991. 804-809, 807.

¹⁷ (...) Az Egyház rendes egyetemes magisztériumának egyetemes konszenzusából biztos és erős bizonyíték rajzolódik elénk, mely által a Boldogságos Szűz Mária mennybe való testi felvétele

Kongregáció a *Mysterium Ecclesiae* deklarációban az egyházi tanítóhivatal infallibilitásáról nyilatkozott. Ebben a II. Vatikánum szövegét idézte a rendes egyetemes magisztérium kapcsán.¹⁸ Eszerint a tanítóhivatal tévedhetetlensége nem csak a hitletéteményre terjed ki, hanem mindarra, ami szükségszerűen ahhoz tartozik. A kiterjedés ezen fogalma azonban nincs bővebben kifejtve, majd csak a későbbi dokumentumokban kerül felszínre egy olyan distinkció, mely lényeges alapja lesz az infallibilis igazságok közti különbségnek. Az 1989-es *Professio* és annak záróformulája elégségesen tett különbséget a teológiai hit, egyházi hit, valamint a vallásos meghajlás között. Az első a kinyilatkoztatás elsődleges, a második az úgynevezett másodlagos tárgyára vonatkozik, míg a legutóbbi a nem infallibilis magisztériumot illeti.¹⁹ A dokumentum első bekezdése előírja az erős hit (*firma fide*) kötelezettségét a hívek számára azon igazságokat illetően, melyek Isten írott, vagy áthagyományozott szavában bennfoglaltatnak és az Egyháztól ünnepélyes ítélettel, vagy a rendes egyetemes magisztérium által mint isteni kinyilatkoztatás hívék végett előterjesztetnek. Gondoljunk csak vissza a *Lumen Gentium* 25. pontjára, valamint a 750. kánon által használt *fidei assensus*, illetve *fides divina et catholica* kifejezésekre, ugyanis lényegében ezt foglalja magában a *firma fide*. A harmadik bekezdés az akarat és értelem vallásos meghajlását (*religioso voluntatis et intellectus obsequio*) megkövetelő igazságokra vonatkozik, ez lényegében a 752. kánon tanítása, azaz a hiteles magisztérium. Ami újdonságként jelentkezik az eddigi egyházi megnyilatkozásokhoz képest, az a második bekezdésben megfogalmazott magatartásmód. Eszerint erősen el kell fogadni és megtartani (*firmiter etiam amplector ac retineo*) egészen és egyenként mindazon hit és erkölcs dolgára vonatkozó dolgokat, melyek véglegesnek vannak előterjesztve. Nyilvánvaló, hogy különbség kell legyen az első és második bekezdés igazságai között, ha kétféle – noha szinte azonosnak tűnő – hozzájárulás illeti azokat. A első bekezdés igazságai isteni kinyilatkoztatások és mint ilyenek vannak előterjesztve ünnepélyes ítélettel, vagy a rendes egyetemes magisztérium által. Ezek az Egyház igaz hitének lényeges részei és nyilvánvalóan *fidei assensus*-t követelnek. Itt tehát a hit klasszikus dogmáiról van szó.

A második bekezdés véglegesnek előterjesztett igazságokról beszél. Ez tulajdonképpen fordítottja a 749. kánon 2. §-nak, ami olyan tévedhetetlen igazságokról szól, melyeket egy ökumenikus zsinat véglegesen elfogadandónak deklarál, vagy

igazolt (...) Isten által kinyilatkoztatott igazságnak és így az Egyház minden gyermekének erősen és hűségesen hinnie kell. (...) [fordítás, kiemelés általunk], vö. PIUS XII, Const. ap. *Munificentissimus Deus*, 1. nov. 1950, in AAS 42 (1950) 753-771, 757.

¹⁸ SCDF, *Declaratio Mysterium Ecclesiae*, 24. VI. 1973, in AAS 65 (1973) 396-408.

¹⁹ SCDF *I fedeli chiamati; Professio fidei et Iusturandum fidelitatis* in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo, 1. VII. 1988, in AAS 81 (1989) 104-106. Firma fide quoque credo ea omnia quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive sollemni iudicio sive ordinario et universalis Magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur. – Firmiter etiam amplector ac retineo omnia et singula quae circa doctrinam de fide vel moribus ab eadem definitive proponuntur. – Insuper religioso voluntatis et intellectus obsequio doctrinis adhaerere quas sive Romanus Pontifex sive Collegium episcoporum enuntiant cum Magisterium authenticum exercent etsi non definitivo actu eadem proclamare intendant.

amelyben mint véglegesen elfogadandóban megegyeznek a világon szétszórt püspökök, vagyis a rendes egyetemes magisztérium.

Összegezve a mondottakat: (1) A pápa *ex cathedra*, a püspöki testület ökumenikus zsinaton összegyűlve deklarálhat egy tételt hit vagy erkölcs dolgában mint isteni kinyilatkoztatást, vagy mint ilyent a rendes egyetemes magisztérium is előterjeszthet, ebben az esetben pedig a 750. kánon szerinti isteni hit illeti az adott tanítást. Ilyenkor az igazságok a *Professio fidei* első bekezdéséhez tartoznak (*firma fide*). (2) Az imént felsorolt alanyok ugyancsak hit és erkölcs dolgában képesek szintén infallibilis, de nem isteni és katolikus hitet követelő igazságokat tanítani, mivel azok nem dogmatikus tételek, ezekre vonatkozik a Hitvallás második tétele (*firmiter etiam amplector ac retineo*). A probléma mindenesetre tovább gyűrűzött, ami szükségessé tette egy újabb nyilatkozat kibocsátását, melyre 1990-ben került sor, szintén a Hittani Kongregáció részéről. A *Donum Veritatis* a tanítóhivatal tanításának négy típusát és a reájuk adandó válaszokat tárja elénk.²⁰ A szöveg a kinyilatkoztatás elsődleges tárgyaival kapcsolatban 'assensus fidei theologalis'-ról (n.23,1) beszél, ami nyilvánvalóan egyezik a *fidei assensus* kifejezéssel. A másodlagos tárgyakat illetően a 'firmiter amplectandae et retinendae sunt' (n.23,2) kifejezést használja.

II. AZ *ORDINATIO SACERDOTALIS* ÉS AZ UTÁNA LEZAJLOTT FEJLŐDÉS

1. Az *Ordo sacerdotalis* és az azt követő három hiteles megnyilatkozás

1994. május 22-én II. János Pál pápa kiadott egy apostoli levelet a papszentelés férfiakra való fenntartására vonatkozóan.²¹ A dokumentum hivatkozik Krisztus és az apostolok, valamint az egész egyházi hagyomány gyakorlatára és egyben felidézi, illetve megerősíti a kérdéssel kapcsolatos korábbi tanítóhivatali állásfoglalásokat. Arra vonatkozóan, hogy jogtechnikailag miként értékelendő a pápa által kibocsátott tanítás, a mai napig bezárólag számos megnyilatkozás látott napvilágot. A fogalmak, melyeket a Szentatya használ, erősen a *de fide definitivum* kategóriájába tartozónak sejtetik a doktrínát. Azonban probléma adódott abból, hogy a dokumentum megjelenésekor a 'véglegesen tartandó' *definitive tenendam* kifejezés tartalma nem volt egyértelmű. Felvetődhet a kérdés, ha egyszer Krisztus akaratára történik hivatkozás, beszélhetünk-e isteni jog kanonizálásáról? Ha ugyanis Krisztus cselekvésének módja a kiindulópont, nemde kinyilatkoztatásról van szó? Minthogy a kinyilatkoztatás Krisztusban teljesedett be, minden, amit Ő mond

²⁰ SCDF, Instr. *Donum Veritatis, de ecclesiali theologi vocatione*, 24. VI. 1990, in AAS 82 (1990) 1550-1570.

²¹ IOANNES PAULUS II., Litt. Ap. *Ordo sacerdotalis*, 22. V. 1994, in AAS 86 (1994) 545-548, 548. Ut igitur omne dubium auferatur circa rem magni momenti quae ad ipsam Ecclesiae divinum constitutionem pertinet, virtute ministerii Nostri confirmandi fratres (cf. Lc 22,32), declaramus Ecclesiam facultatem nullatenus habere ordinationem sacerdotalem mulieribus conferendi, hancque sententiam ab omnibus Ecclesiae fidelibus esse definitive tenendam. A probléma a hetvenes években is napirenden volt, ezt bizonyítja a Hittani Kongregáció 1976-os azonos témájú deklarációja: SCDF Decl. *Inter insigniores*, 16. X. 1976, in AAS 69 (1977) 98-116.

vagy tesz, Isten szava és tette. Az Egyház folytonos gyakorlata pedig teljesen egybeesik ezen isteni akarattal.

Az apostoli levelet három jelentős dokumentum követte. Ratzinger bíboros a levél prezentálása után részletesebben is kommentálta a pápai megnyilatkozást.²² Nincs alkalmunk mélyreható elemzésre, így pontokba szedve szeretnénk a két szöveg lényegét összefoglalni. A Prefektus által kihangsúlyozott mondanivalók a következők:

- (1) az előadott doktrína *in modo definitivo* tartandó;
- (2) ezt a hagyomány folytonosan és egyetemesen tanította;
- (3) Krisztus személyes választása, vagyis az Ő szent akarata az alap, s azt az apostolok gyakorlata is tanúsítja;
- (4) a korábbi magisztériumi megnyilatkozásokra való hivatkozás a folytonosságot bizonyítja;
- (5) a DV 2 szerint a kinyilatkoztatást az események és az ahhoz tartozó szavak alkotják;
- (6) egy nagy jelentőségű dologról van szó, mely az Egyház isteni alapításához tartozik;
- (7) a szent rend szentségi karakterének jelentősége, azaz nem egy szociális szervezet módozatával állunk szemben;
- (8) az adott tanítás biztosan igaz doktrína;
- (9) nem új dogmatikus formula, hanem a rendes pápai magisztérium végleges tanítása;
- (10) a tétel nem tartozik a szabadon vitatható tanítások közé;
- (11) a doktrína meg nem változtatható (ez véleményünk szerint, amit a kommentárban található utalás is alátámaszt – az infallibilitást is magában foglalja);
- (12) egy megerősítésről van szó, azaz a Szentatya megállapítja, hogy a doktrína az egyetemes Egyház – mind a nyugati, mind a keleti – életéhez és tanításához tartozik;
- (13) a DV 9. szerint a Szentírás, a Szenthagyomány és a Magisztérium nem separálható valóságok;
- (14) a kizárólag férfiaknak tulajdonított szentelési gyakorlat nem egy intézményes megnyilatkozás eredménye, hanem Krisztus szabad cselekedetén alapul.

A Hittani Kongregáció rezponzumot bocsátott ki az *Ordinatio sacerdotalis* ügyében 1995 októberében.²³ A dokumentum két lényeges állítása:

- (1) a tanítás, mely kizárja a nőket az ordinációból, a hitletételhez tartozik;
- (2) ezt a doktrínát a rendes egyetemes magisztérium mint tévedhetetlen tanítást javasolta.

E dokumentummal kapcsolatban probléma adódik abból, hogy – jóllehet a Szentatya megbízásából és jóváhagyásával – a kibocsátó Ratzinger bíboros. Mint-hogy a pápai jóváhagyás nem *'in modo specifico'* történt, a dokumentumban fog-

²² RATZINGER, J., *Nota di presentazione*, in *LOsservatore Romano*, 3-4. VI. 1994, 3; *La lettera Apostolica „Ordinatio sacerdotalis“*, in *LOsservatore Romano*, 10. VI. 1994, 7-8.

²³ SCDF, *Responsum*, 28. X. 1995, in *LOsservatore Romano*, 19. XI. 1995.

laltak nem tekinthetők a pápa saját tanításának. Mégis, a felsorolt érvek amellet tanúskodnak, hogy az *Ordinatio sacerdoalis* képviselte doktrína az infallibilitás ka- rizmáját élvezzi és megköveteli a hívek részéről adandó végleges hozzájárulást (*in modo definitivo*).

2. *Nota doctrinalis Professionis fidei*

Az 1989-es *Professio fidei* megjelenése után mintegy egy évtizeddel, s rövid- del a *Credot* módosító *Ad tuendam fidei* megjelenése előtt Ratzinger bíboros hite- les kommentárt ad ki iránymutatóul a hitvallási formula három paragrafusának ér- telmezéséhez.²⁴ A dokumentum hivatkozik a történelem során született különféle hitvallásokra, melyek az Egyház életében napjainkig különleges helyet foglalnak el. Kettő ezek közül kiemelkedő jelentőséggel bír: az Apostoli és a Nícea-Konstantinápolyi hitvallás.²⁵ A minket különösen érintő tanítás a *Professio* második bekezdésének magyarázata. Azon tanításokról van szó, melyek a dogma- tika és erkölcs területéhez tartoznak és szükségesek a hit *megőrzéséhez* vagy *értel- mezéséhez*, még akkor is, ha a tanítóhivatal nem formálisan kinyilatkoztatottként határozza meg ezeket. E tanítások három úton definiálódhatnak:

- (1) ünnepélyes formában a pápa *ex cathedra* nyilatkozata által;
- (2) ugyancsak ünnepélyes módon, egyetemes zsinaton összegyűlt püspöki kol- légium révén;
- (3) a rendes és egyetemes egyházi tanítóhivatal '*sententia definitive tenenda*' té- vedhetetlen tanításaként.²⁶

A hitvallás záróformulájának második bekezdéséhez tartozó igazságok törté- nelmi, vagy logikai összefüggés alapján kapcsolódhatnak a kinyilatkoztatáshoz. A '*Nota doctrinalis*' egy jelentős állítása annak lehetőségére utal, hogy a dogmatikai fejlődés egy bizonyos pontján a hit-aktus tartalmának megértése úgy fejlődhet, minek eredményeként a tanítóhivatal az ilyen tanítások egy részét majd mint az is- teni és katolikus hit dogmáit hirdetheti.²⁷ Fontos azon distinkció is, amely a hitval- lási formula első és második bekezdés igazságaival szemben tanúsítandó köteles krisztushívői magatartást érinti. A teljességet és visszavonhatatlan jelleget illetően nincs semmi különbség, van azonban a hit természetfeletti erényére vonatkozóan: az első bekezdés igazságainál az elfogadás az Isten igéjének auktoritásában való hiten alapul, míg a második bekezdés esetében egyrészt a Szentlélek tanítóhivatal- nak ajándékozott segítségén, másrészt a tanítóhivatal tévedhetetlenségéről szóló katolikus tanításon.²⁸ Újdonság még a dokumentumban a tanítóhivatal végérvé- nyes módon történő definiálásáról szóló tanítás. Eszerint az egyházi tanítóhivatal

²⁴ SCDF, *Professio fidei et iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo una cum Nota doctrinalis Inde ab ipsis primordiis adnexa*, 29. IV. 1998, in AAS 90 (1998) 542-551.

²⁵ Vö. *Katolikus Egyház Katekizmusa*, Budapest 1994. 193.

²⁶ *Nota doctrinalis Professionis*, n. 6.

²⁷ *Nota doctrinalis Professionis*, n. 7.

²⁸ *Nota doctrinalis Professionis*, n. 8.

végérvényes, vagy nem végérvényes módon definiálhat egy tanítást, amit Istentől kinyilatkoztatottként kell hinni (első paragrafus), vagy pedig végérvényesnek kell tartani (második paragrafus). Végérvényes módon történő definiáló aktus a pápa *ex cathedra* nyilatkozata és egy ökumenikus zsinat ünnepélyes definíciója. Nem végérvényes módon a világon szétszórt és Péter utódával egységben álló püspökök rendes egyetemes tanítóhivatala visz végbe definiáló cselekményt, mely magában foglalja a tévedhetetlenség karizmáját. Egy ilyen tanítást a pápa megerősíthet ünnepélyes definíció nélkül is úgy, hogy nyomatékosan kijelenti, az illető tétel a rendes egyetemes magisztérium tanításához (1) mint Isten által kinyilatkoztatott (első bekezdés), (2) vagy mint a katolikus tanítás igazsága (második bekezdés) tartozik.²⁹ A nem végérvényes aktus nem reverzibilitást jelent, hanem csak azt jelzi, hogy egy doktrína nem rendelkezik ünnepélyes definícióval, de ezt még a későbbiekben elnyerheti. Ha tehát nem kerül sor ünnepélyes definícióra egy olyan doktrína tekintetében, ami a hithez tartozik és melyet a rendes egyetemes tanítóhivatal – ami szükségképpen magában foglalja a pápát is – tanít, attól azt még tévedhetetlen módon meghatározottnak kell tartani. Ilyen esetben a pápa jóváhagyó és megerősítő kijelentése nem dogma-megfogalmazási aktus, hanem formális jóváhagyása annak, hogy egy igazság már az Egyház birtokában van és általa tévedhetetlenül kerül továbbadásra. Mindezek után a bíboros a katolikus tanítás bizonyos tételeit konkrétan is besorolja a hitvallási formula záradéka által felsorolt három lehetőség valamelyikébe, irányadó útmutatást adván ezzel különös tekintettel is a legaktuálisabb kérdésekre vonatkozóan.³⁰

3. Az *Ad tuendam fidem* jelentősége a probléma tisztázását illetően

A tanítóhivatalról szóló tanítás fejlődésének következő lényeges állomása az *Ad tuendam fidem* apostoli levél, mellyel a pápa a Latin Kódex 750. és 1371., valamint a Keleti Kódex 598. és 1436. kánonához fűzött kiegészítést.³¹ Fontos kiemelni, hogy a Szentatya elsősorban a teológia művelőihez szól, hivatkozván az Ő testvéreit a hitben megerősítő péteri szolgálatára. Ezzel a dokumentummal, 1998-ban került sor a CIC és CCEO hatályos szövegébe történő olyan szabályok betoldására, amelyek kifejezetten köteleznek azon igazságok megőrzésére is, melyeket az egyházi tanítóhivatal a saját tekintélye alapján ad elő definitív módon. Ugyancsak megnevezést nyertek az e tárggyal kapcsolatos egyházzjogi szankciók. Elmondhatjuk, az *Ad tuendam fidem* révén az utóbbi évtizedek egyik állandóan napirenden levő problémája tisztázódott igen jelentős mértékben. A Szentatya ezen nyilatkozatában ugyanis szabályozást nyert a tanítóhivatal azon tévedhetetlen megnyilatkozásaival szemben tanúsítandó magatartásmód, mely olyan tanításra vonatkozik, ami nem lett dogmaként definiálva, azaz nem lett formálisan a kinyilatkoztatáshoz tartozónak megjelölve. Vagyis azon tételekről van szó, melyeket az Egyház definitív módon hit és erkölcs dolgában tanít, s amelyek szükségesek ahhoz, hogy szen-

²⁹ *Nota doctrinalis Professionis*, n. 9.

³⁰ *Nota doctrinalis Professionis*, n. 11.

³¹ IOANNES PAULUS II., Litt. ap. *Ad tuendam fidem*, 18. V. 1998, in AAS 90 (1998) 457-461.

tül őrizni és hűségesen magyarázni lehessen a hitletéteményt. Ez tulajdonképpen a *Professio* második bekezdésében tanítottaknak jogszabály formájába öntött megisméltése. Úgy mondhatnánk, míg az első bekezdés igazságai -azaz a szoros értelemben vett kinyilatkoztatott igazságok- isteni és katolikus hitet követelnek, a második bekezdés igazságait -azaz a kinyilatkoztatás úgynevezett másodlagos igazságait- szilárdan el kell fogadni és tartani. Más szóval ezek a tanítások *'propositiones definitive tenendas'*, azaz véglegesen tartandó doktrínaként lettek előterjesztve.³² A kinyilatkoztatott és az egyéb definitív megnyilatkozás elutasítása esetére kilátásba helyezett büntető szankció a megnyilatkozások doktrínális értéke differenciáltságának megfelelően különböző. Az isteni és katolikus hittel tartandó tanítást elutasító hívek az eretnokség büntetőjogi tényállásába esnek, ami önmagától beálló kiközösítést von maga után. Ezzel szemben a pusztán *definitive* tartandó igazságok elutasítója, minthogy e magatartás is ellenkezik a Katolikus Egyház tanításával, megfelelő büntetéssel büntetendő.³³

III. SZERZŐI VÉLEMÉNYEK

Fentebb vizsgáltuk a tanítóhivatalra vonatkozó általános tudnivalókat, valamint a rendes egyetemes magiszterium doktrínájának fejlődésével kapcsolatos kérdéseket. Most szerzői vélemények alapján megpróbáljuk megjelölni azon problémákat, melyek továbbra is nyitottan maradtak.

1) A bevezetésben megjelölt első kérdésünk arra vonatkozott, mely feltételek meglétekor beszélhetünk a rendes egyetemes magiszterium infallibilitásáról. Erre – miként korábban láttuk – a 749. kánon 2. §-a adja meg a választ, vagyis midőn a világon szétszórt püspökök a pápával egységben hit vagy erkölcs dolgában egy véleményben mint véglegesen tartandóban megegyeznek.

2) Második kérdésünk az előzőből fakadt. A feltételek nyilvánvalósága miből ismerhető fel? (1) E kérdés megválaszolásához lássuk előbb a Hitvallás első és második bekezdésének igazságai közti differencia megfogalmazását teológiai szinten. E különbségtétel az infallibilitás tárgyának klasszikus distinkciójában van, az elsődleges és másodlagos tárgyat illetően. Vagyis a doktrínák a hitletéteménytől elválaszthatatlanok még akkor is, ha nem szoros értelemben vett isteni kinyilatkoztatások (ezek a kinyilatkoztatás másodlagos tárgyai); kérdéses marad az is, miként állapítható meg teljes bizonyossággal, pontosabban mik a kritériumai annak, hogy egy doktrína isteni kinyilatkoztatásnak minősül? (2) Reflexió tárgya továbbá annak meghatározása, honnan tudható biztosan az, hogy a világon szétszórt püspökök egy tételt illetően megegyeztek abban, mint véglegesen tartandó-

³² Can. 750 § 2. Firmiter etiam amplectenda ac retinenda sunt omnia et singula quae circa doctrinam de fide vel moribus ab Ecclesiae magisterio definitive proponuntur, scilicet quae ad idem fidei depositum sancte custodiendum et fideliter exponendum requiruntur; ideoque doctrinae Ecclesiae catholicae adversatur qui easdem propositiones definitive tenendas recusat.

³³ Can. 1371. Iusta poena puniatur: – 1° qui, praeter casum de quo in can. 1364 § 1, doctrinam a Romano Pontifice vel a C oncilio Occumenico damnatam docet vel doctrinam, de qua in can. 750 § 2 vel in can. 752, pertinaciter respuit, et ab Apostolica Sede vel ab Ordinario admonitus non retractat; (...).

ban. Péter utóda pedig hogyan tudja felmérni a püspökök – mint a hit doktorai – tanításának értelmét?

2. 1. Ferme szerint a rendes egyetemes magisztérium képes bizonyos igazságokat úgy tanítani, hogy azokat véglegesen elfogadandónak, ugyanakkor az infallibilitás karizmájával felruházottnak is minősíti, bár nem mint isteni kinyilatkoztatást, így nem *fidei assensus*, hanem *assensus definitivus* illeti azokat.³⁴ A *Nota doctrinalis Professionis* nyomán Gnswein idézi az 'igazságok hierarchiája' kifejezést. A különbség ez: egy doktrína vagy 'formálisan és isteni módon kinyilatkoztatott', vagy 'a kinyilatkoztatásból indirekte következő' tanítás.³⁵ A LG 25 alapján tudjuk, hogy az Egyház infallibilitása nem csak a hitletéteményre terjed ki, hanem mindarra, ami szükséges annak megőrzéséhez és kifejtéséhez.³⁶ Tehát akár mint formális kinyilatkoztatás, akár mint a kinyilatkoztatáshoz tartozó tanítás van előterjesztve egy doktrína, egyaránt infallibilis. Meg kell különböztetni a *doctrina de fide divina et catholica credenda-t*, vagyis az isteni kinyilatkoztatású doktrínát, hit-dogmát és a *doctrina de fide tenenda-t*, azaz a katolikus igazságot, a katolikus Egyház doktrínáját. Ez utóbbiak is definitívnek vannak tanítva, ezért követelnek teljes, visszavonhatatlan és feltétel nélküli hozzájárulást. Az első kategóriával szembeni különbség csak a hit természetfeletti erényének szerepére vonatkozik. Aki az elsőt tagadja, eretnek, aki a másodikat, az doktrinális tévedésbe esik.³⁷ A szerző rámutat a kinyilatkoztatás történelmi dimenziója elmélyültebb vizsgálatának jelentőségére. A hitletétemény mélyebb megértése ugyanis megengedte, hogy különbséget tegyünk az infallibilitás elsődleges (azaz maga a hitletétemény) és annak másodlagos (mindaz, ami a hitletétemény értelmezéséhez és védelméhez szükséges) tárgya között. Ezen történelmi aspektusok alatt kell vizsgálni a hozzájárulás különböző fokozatait is. A második fokozat megnevezése – vagyis az infallibilitás másodlagos tárgya – nem a doktrinális követelmény kiterjedését jelenti, hanem a történelmi ismeretből következő differenciát. Mivel a hozzájárulás véglegességének két módja (*de fide credenda – de fide tenenda*) az Egyház hitének és életének egyazon bizonyosságából ered, fontos hangsúlyozni, hogy a hozzájárulás megváltoztathatatlan karakterének tekintetében – amit ezen doktrínákkal szemben tanúsítani kell – nem létezik minőségbeli különbség. Ám míg az első bekezdés igazságaira vonatkozó hozzájárulás közvetlenül az Isten szavának tekintélyéből fakadó hiten alapul, a második paragrafus esetében az egyházi magisztériumnak a Szentlélektől adott segítségről és a magisztérium infallibilitásáról szóló katolikus tanításon.³⁸ Tény, hogy ezek a második csoportba tartozó tanítások nincsenek formálisan kinyilatkoztatott igazságként előterjesztve, mégis, amennyiben a hitletéteményhez kapcsolódó nem kinyilatkoztatott elemek,

³⁴ FERME, B.E., *Developments in Church Magisterium: The Pontificate of John Paul II*, in *Periodica* 90 (2001) 45-83, 83.

³⁵ GÄNSWEIN, G., *Comento al Motu proprio „Ad tuendam fidem“*, in *Ius Ecclesiae* 11 (1999) 256-273, 267.

³⁶ Vö. még SCDF, Decl. *Mysterium Ecclesiae*, in AAS 65 (1973) 396-408.

³⁷ GÄNSWEIN, *Comento*, 269. Vö. még *Nota doctrinalis Professionis*, n. 8.

³⁸ *Nota doctrinalis Professionis*, n. 8.

vagy mint ilyenek még nincsenek kifejezetten elismerve, semmit nem veszítenek végleges karakterükből, ami a kinyilatkoztatott igazsággal való bensőséges kapcsolatukból következik.³⁹

Chiron az *inerrantia* fogalmát megkülönbözteti az *infallibilitas* fogalmától. Előbbi jelentése tágabb az utóbbinál, vagyis magában foglalja nemcsak a hívek ún. passzív tévedhetetlenségét, hanem a fegyelmi intézkedéseket is. A szerző felveti azt a kérdést, vajon egy doktrínát, amelyet úgy adtak át, mint amit egyhangúlag és folytonosan tanított az Egyház minden püspöke, a két valóság melyikébe kell sorolni. Biztos az, hogy az *inerrantia* esetében az Egyház nem téved. A pásztorok pedig biztosítva vannak afelől, hogy ezzel nem teszik ki veszélynek a keresztény nép üdvösségét. Kérdés azonban, hogy ugyanezen püspököknek vajon szándéka-e az, hogy így cselekedvén ezen tanokat odáig vigyék, hogy később majd mint az infallibilitás tárgyát ismerjék el azokat? Vagyis úgy kell-e felfogni ezen állásfoglalásukat mint megváltoztathatatlant, melyek lényegüket tekintve nem módosíthatóak? A válasz erre a kérdésre nem magától értetődő. Talán azért nem, mert bizonyos differencia érződik a szétszórt püspökök magisztériuma és a rendkívüli magisztérium között, mégpedig nem a fokozatban, hanem a természetükben, mintha az egyik hitelesebb volna, mint a másik.⁴⁰ Számot kell vetni ezekkel a különös realitásokkal, hogy meg lehessen érteni bizonyos dolgokat. A kezdeti fázisban arról van szó, amit az Egyház mindig tett és hitt; egyszerű tanúságtétel arról, ami önmagában normatív értékkel bír (*testificatio fidei*). A következő lépés a *determinatio fidei*: azaz a pápa döntést hoz egy doktrínális kérdés helyzetére vonatkozóan, meghatározza a hitet, nem annyira egyszerű őrzőként, mint inkább interpretálóként viselkedik a Tradíciót illetően – amennyiben az infallibilitást a *determinatio fidei*-hez, az inerranciát a *testificatio fidei*-hez rendelhetjük. Így például az ordináció (nők pappá szentelését kizáró doktrína) esetében a tanítás a pápai deklarációt megelőzően az Egyház inerranciájának adományát élvezte és később, a pápa nyilatkozatával lett nyilvánvalóvá annak infallibilis volta, s egyben a doktrína megváltoztathatatlan karaktere is. Ferme és Gnswein állítják, hogy a pápa egy már eleve megváltoztathatatlan karaktert bíró doktrínával kapcsolatban nyilatkozott. Mindhárom szerző egyetért tehát abban, hogy a tanítás – az *Ordinatio sacerdotalis* megjelenése óta mindenképpen – végleges karaktert bír, s azt a hívek részéről *assensus definitivus* illeti.

A fentebb vizsgált szerzők ellentáborának egyik legjelentősebb képviselője Sullivan, aki a már ismert kategóriákban gondolkodik, azaz beszél a kinyilatkoztatás elsődleges és másodlagos tárgyairól. Előbbiekhez a hit és erkölcs olyan anyaga tartozik, ami formálisan kinyilatkoztatott igazságnak minősül, vagy amit más szóval hitletéteménynek nevezünk; az utóbbi csoportot azon tanítások alkotják, melyek önmagukban nem formális kinyilatkoztatások, de szükségesek ahhoz, hogy a magisztérium képes legyen megvédeni vagy kifejteni valamely kinyilatkoztatott igazságot, oly módon, hogy ezeket véglegesnek tanítja. Így hát csak ami az elsődleges tárgyhöz tartozik, az lehet hitbeli dogmaként meghatározott tétel, míg a má-

³⁹ GÄNSWEIN, *Commento*, 272-273.

⁴⁰ CHIRON, *Le magistère*, 512.

sodlagos tárgy anyaga lehet definiálva mint igazság, de nem olyan, mint amit 'isteni hittel' kell hinni. Vagyis, miközben a magisztérium infallibilitása az elsődleges tárgyak definiálásában hit-dogma, a másodlagos igazságokat illetően nem az, de egy a katolikus teológusok által közösen tartott és a rendes egyetemes magisztériumtól megerősített igaz doktrína.⁴¹ Sullivan a leginkább vitatott kérdés-ként azt jelöli meg, vajon a természetes erkölcsi törvény összes normája belül esik-e az infallibilis magisztérium tárgyán? Általánosan elfogadottnak tartja azt a véleményt, hogy néhány ilyen alapvető norma egyben isteni kinyilatkoztatás is és így az elsődleges tárgyhoz tartozik, következésképpen infallibilisnek tanítható. Azonban ilyen normával kapcsolatban még nem született ünnepélyes definíció.⁴² Sullivan szerint vitán felüli tény, hogy a természetes erkölcsi törvény kérdései belül vannak ennek a rendes, nem infallibilis magisztériumnak illetékességén. A katolikus teológusok közti véleménykülönbség inkább abban van, hogy a magisztérium képes-e végleges és infallibilis nyilatkozatot tenni a természetes erkölcsi törvényre vonatkozó kérdésekről.⁴³ Ezen modern komplex problémát illetően pedig a megoldás nem található meg a kinyilatkoztatásban, de az emberi értelem fényénél felismerhető, hiszen az erkölcsi igazság keresése az 'örömhír' és az 'emberi tapasztalat fényénél' egyaránt kötelez a Zsinat tanítása szerint.⁴⁴ Sullivan két pontban próbál választ adni a tárgyalt kérdéskörre. Az első gondolat lényege az, hogy ha ilyen erkölcsi normák Isten kinyilatkoztatott szavában nincsenek formális módon jelen, akkor ezek az infallibilis tanításnak csak a másodlagos tárgyához tartoznak. Ilyen esetben a magisztérium csak akkor határozhatja meg ezeket tévedhetetlenséggel, ha biztosan kimutatható, hogy ha a magisztérium nem hozna definitív ítéletet egy ilyen dologról, akkor nem volna képes megvédeni vagy kifejteni egy formálisan kinyilatkoztatott igazságot.⁴⁵ Másodszor, ha a magisztérium egy kérdésről infallibilis ítéletet hozott, akkor azt mint abszolút végleges és megváltoztathatatlan igazságot kell tartani. Kérdés azonban, hogy helyénvaló-e abszolút végleges és megváltoztathatatlan ítéletről beszélni az efféle problémát illetően. Fennáll ugyanis annak lehetősége, hogy a jövő tapasztalata lehetővé teszi majd ezen aktuális erkölcsi problémák új vonatkozási rendszerbe való helyezését, melynek nyomán azok felülvizsgálatást igényelnek, lévén alávetve egy későbbi, új tapasztalatnak. Végül a szerző leszögezi, hogy a magisztérium infallibilitása a nem kinyilatkoztatott dolgokra vonatkozóan nem hitbeli dogma. Éppen ezért, ha a magisztérium definiált volna egy ilyen tételt, a katolikusok nem lennének kötelezve a hit-aktussal történő feleletre.⁴⁶ Itt azonban újból ahhoz a teológiai kérdéshez jutottunk, hogy miként kell kezelni a szoros és nem szoros értelemben vett kinyilatkoztatott igazságokat.

⁴¹ SULLIVAN, *Magisterium*, 619. A szerző itt a *Mysterium Ecclesiae* már ismertetett tanítására utal, vö. *AAS* 65 (1973) 401.

⁴² Ratzinger azonban ide sorolja a szándékos gyilkosságot a *Nota doctrinalis Professionis*-ban, ezzel Sullivan ekkor még kronológiai okok miatt természetesen nem számolhatott.

⁴³ SULLIVAN, *Magisterium*, 620.

⁴⁴ GS 46

⁴⁵ Úgy tűnik, a szerző a definitív kifejezést nem az általunk *in modo definitivo* hozzájárulás értelmében használja, hanem a 749. kánon 2. § által megismert kondíció értelmében: midőn egy nézetben, mint véglegesen tartandóban megegyeznek.

2. 2. Mit mondhatunk a püspöki konszenzussal kapcsolatban? Említettük, hogy midőn a püspökök egy tételt illetően mint véglegesen tartandóban meg-egyeznek, az adott doktrína infallibilis tanításnak minősül. Ferme szerint a püspöki testület természetéből következik, hogy a kollégium feje képes megerősíteni vagy deklarálni egy olyan tanítást, ami már része – képviselt tanítása – ugyanezen kollégiumnak. Péter utódának egyik legnyilvánvalóbb kötelessége testvéreinek a hitben való megerősítése, ez pedig szükségszerűen magában foglalja a kifejtés lehetőségét azt illetően, hogy mi is az valójában, amit a kollégium tanít. Ferme azt állítja, hogy nincs pontos irodalmi forma ennek a deklarációnak gyakorlatát illetően és ma csakugyan számos műfajt alkalmaz a Szentatya. Ez pedig arra enged következtetni, hogy a rendes egyetemes magiszterium gyakorlata előreláthatólag folytatódni fog a jövőben, lévén egyik legjelentősebb eszköze a hiteles magiszteriumnak. Ez egy új alap, amiről további vizsgálódás indulhat.⁴⁷

Gnswein a püspökök konszenzusának mértékadó normájaként az 'erkölcsi egységet' jelöli meg.⁴⁸ Ez nem feltétlen jelenti sem a többség részéről való elfogadást, sem pedig az összes tag kivétel nélküli egyetértését. A szerző nem fejt ki, hogy a megnevezett erkölcsi egység miben nyilvánul meg vagy miként mérhető. Véleményünk szerint ezt a pápa állásfoglalása tanúsítaná, ennek értelmében tehát az minősülne helyes tanításnak, amit a pápa annak ismer el.

A rendes egyetemes magiszterium által átadott igazságok esetében a definitivitás ténye nem ugyanabból a világosságból ered, mint egy ünnepélyes definíció esetében, mivel a magiszterium szándéka, hogy előterjesszen egy tanítást mint véglegesen tartandót, általában nem kötődik technikai értelemben vett ünnepélyes formulához. A *Nota doctrinalis Professionis* értelmében tehát fontos kritérium lehet az, hogy a római pápa, vagy a püspökök testülete a rendes hiteles magiszterium erejében egy doktrínát mikor erősít meg úgy mint isteni kinyilatkoztatású, és mikor mint egy a katolikus Egyház tanításához tartozó igazságot.⁴⁹ Egy ilyen megerősítés nem zárja ki azt, hogy egy későbbi kifejtésben szükségessé váljék a rendkívüli magiszterium általi formális definíció. Következésképpen, amikor egy doktrínával kapcsolatban nem született ítélet ünnepélyes definíció formájában, ám ez a doktrína mégis hozzátartozik a *depositum fidei* örökségéhez és azt a rendes egyetemes magiszterium tanítja, azt mint infallibilisen előterjesztett taní-

⁴⁶ SULLIVAN, *Magisterium*, 620. (...) if the magisterium has made an infallible judgement magisterium on a question, that judgement must be held as absolutely final and irreversibly true. Many reputable Catholic theologians question whether it is appropriate to speak of absolutely final and irreversible judgements about this kind of problem. They argue that it is difficult to exclude the possibility that future experience might put a concrete moral problem into a new frame of reference which would call for a revision of a norm that, when formulated, could not have taken such new experience into account. Finally, it must be recalled that the infallibility of the magisterium regarding nonrevealed matter is not a dogma of faith. If the magisterium were ever to define such a question, Catholics would not be called upon by that definition to make an act of faith, in the strict and proper sense of the term, either in the truth of the defined proposition, or in the infallibility of the church in defining it.

⁴⁷ FERME, *Developments in Church Magisterium*, 83.

⁴⁸ GÄNSWEIN, *Commento*, 258.

⁴⁹ *Nota doctrinalis Professionis*, n. 9.

tást kell érteni. A római pápa megerősítése ezen esetben nem egy új dogmatizációs aktus, hanem formális tanúsítása egy olyan igazságnak, ami már az Egyház tulajdona, és attól mint tévedhetetlen doktrína adatott át. Arra vonatkozóan, hogy miként értendő a pápa által végleges módon elfogadandónak tanított doktrína jogi értéke, Gnswein hangsúlyozza, hogy nem feltétlenül kell *ex cathedra* tanításra gondolni. Amikor ugyanis a pápa egy igazságot végleges módon tartandónak deklarál, mint az Egyház feje, hiteles magiszteriumának erejében megerősíti, hogy egy igazságot a katolikus hit elidegeníthetetlen letéteményéhez tartozónak gondol hosszú ideje.⁵⁰ Így ebben az esetben az Egyház rendes egyetemes magiszteriumának formális megerősítéséről van szó, nem pedig *ex cathedra* nyilatkozatról, mert annak nyilvánvalónak kell lennie.⁵¹

Sullivan is vizsgálja azt, hogy mi kapcsolat, illetve mi differencia van a rendes egyetemes magiszterium által, illetve az ünnepélyes ítélet által infallibilisnek meghatározott doktrína tekintetében.⁵² A szerző állítja, hogy mindkét esetben isteni és katolikus hittel kell hozzájárulniuk a híveknek az előterjesztett tanításhoz, amint azt mind a 750. kánon, mind pedig a Hitvallás záróformulájának második alpontja is jelzi. Kérdés azonban, hogy miként kell értelmezni a 749. kánon 3. §-ban szereplő *definita* kifejezést. Sullivan oly módon ad választ a problémára, hogy azt kiterjeszti a rendes egyetemes magiszterium által előterjesztett dogmáknak minősülő doktrínák helyzetére is.⁵³ Arról van tehát szó, hogy midőn egy tanítást illetően a katolikus teológusok között megvan az állandó és egyetemes konszenzus a doktrína végleges voltának tekintetében, s ez a hívek közös elfogadásában is kinyilvánul, azt úgy kell érteni, hogy az adott tétel tévedhetetlenül meghatározott doktrínának minősül, mégpedig dogmának, amennyiben formálisan kinyilatkoztatott igazságról van szó. Amiről ugyanis nem biztos, hogy a rendes egyetemes magiszterium mint formálisan kinyilatkoztatott igazságot terjeszt elő állandó és egyetemes konszenzus birtokában, az Sullivan szerint legfeljebb hiteles magiszteriumi tanítás lehet. Mint láthatjuk, az utóbbi idők doktrínafejlődése alapján már világossá vált, ha egyes esetekben nincs is szó dogmatizációs aktusról, egy tanítás akkor is lehet infallibilis, ezek az úgynevezett definitív tételek. A Sullivan által képviselt kettős kritérium pedig további kérdéseket vet fel: mikor minősül a konszenzus egyetemesnek és állandónak, illetve mit takar a hívek részéről történő elfogadás megnyilvánulása? Kérdés az is, hogy a pápa tanúskodása miért nem kap a szerzőnél nézetünk szerint elégséges hangsúlyt a teológusok konszenzusának vonatkozásában. Az említett két kritérium (katolikus teológusok állandó és egyetemes konszenzusa egy doktrína végleges voltának tekintetében, hívek közös elfogadása) megjelenéséből fakad a következő kérdés: vajon a tévedhetetlenséghez szükséges feltételek megvannak-e az *Ordinatio sacerdotalis* esetében? Sullivan

⁵⁰ Maga a Szentatya nyilatkozott így egy Allocutio során; vö. *L'Osservatore Romano*, 24. XI. 1995.

⁵¹ GÄNSWEIN, *Commento*, 258.

⁵² SULLIVAN, *The Ordinary Universal Magisterium*, in *The Jurist* 56 (1996) 338-360. különösen 352.

⁵³ SULLIVAN, *The Ordinary*, 353.

válasza nemleges, mivel a pápa az apostoli levélben nem hivatkozott sem a rendes egyetemes magiszterium infallibilis tanítására, sem a pápai tévedhetetlenségre. Éppen ezért, hosszabb fejtegetés után a szerző végleges konklúziója ez: a pápa inkább eloszlott bizonyos kétségeket, mint kifejezett egy olyan ítéletet, amit Ő a püspökökkel együtt a katolikusok számára véglegesen tartandónak akart tanítani. Ilymódon a tanítást nem tekinti infallibilis doktrínának, azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az egy későbbi ünnepélyes ítélet tárgyává legyen. Ám a hívek részéről mindenképpen megköveteltetik a Hitvallás második paragrafusa által előírt hozzájárulás, de nem az isteni és katolikus hit.⁵⁴

Úgy tűnik azonban, mégha Sullivan ugyanazt a hívő hozzájárulást tulajdonítja is az előterjesztett tanításnak mint Ratzinger bíboros, vagy a fentebb megismert szerzők, a doktrinális értéket másként jelöli meg; szerinte ugyanis a rendes pápai magiszterium hiteles, de nem infallibilis tanításával állunk szemben.⁵⁵ Véleményünk szerint ez azt jelenti, hogy Sullivan a 'definitív' hozzájárulás fogalmát értelmezi másként és ezért jut a többiektől eltérő következtetésre. Lehet ennek oka az is, hogy jelen állásfoglalás még az *Ad tuendam fidem* megjelenése előtt nyert megfogalmazást, 1996-ban. Mindenesetre a 'definitív' hozzájárulás – véleményünk szerinti – helyes értelmezése – s ezt az eddig elmondottak alátámasztják – nem nélküli az infallibilitás adományát. Helyesebb azon fogalmazásmód, miszerint nem dogmáról, de mégis tévedhetetlen tanításról van szó, tehát a megváltoztathatatlan karaktere nem tagadható meg a szóban forgó doktrínától.

KÖVETKEZTETÉSEK

Összegezve tehát, mit mondhatunk a rendes egyetemes magiszterium infallibilis működéséről?

1. Mely feltételek meglétekor beszélhetünk a rendes egyetemes magiszterium infallibilis tanításáról? Biztos tény, hogy a világon szétszórt, egymással és Péter utódával közösségben levő püspökök hit és erkölcs dolgában képesek tévedhetetlenül tanítani egy igazságot, ha abban, mint véglegesben megegyeznek.⁵⁶

2. Milyen lehetséges típusai vannak a hívő hozzájárulásnak? Azt mondtuk, hogy az infallibilis tanításnak van egy elsődleges tárgya – ez a formális értelemben vett kinyilatkoztatott igazságokat jelenti –, illetve van másodlagos tárgya – mely a kinyilatkoztatással bensőséges kapcsolatban levő igazságokat foglalja magában. Az első csoport doktrínáit tekintjük – a klasszikus értelemben vett – dogmáknak, míg a második kategóriát az úgynevezett definitív igazságoknak mondjuk. Fontos kiemelni, hogy mindkét esetben infallibilis, tévedhetetlen tanításról van szó, ez pedig magában foglalja a megváltoztathatatlan karaktert is.⁵⁷

⁵⁴ SULLIVAN, *The Ordinary*, 358-360.

⁵⁵ SULLIVAN, *The Ordinary*, 360.

⁵⁶ CIC 749. k. 2. §; LG 25

⁵⁷ Természetesen egy doktrína megváltoztathatatlan jellege csak annak tartalmára vonatkozik, nem pedig a megfogalmazásra, egy dogmát ugyanis mindig ki lehet mondani újonnan és helyesebben. Vö. RAHNER, K. – VORGRIMMER, H. (ed.), *Teológiai kiskönyvtár*, cd. Budapest, 1980, 700.

Vizsgálván a hívektől megkövetelt hozzájárulás formáit is és azt mondtuk, míg az első csoport igazságai *fide divina et catholica* tartandók, a második csoport esetében *assensus definitivus*-ról beszélhetünk. Ismét hangsúlyozzuk, hogy a két kategóriába tartozó doktrínák közti differencia csakis a hit természetfeletti erényében rejlik. Nehezebb választ adni arra a kérdésre, hogy miből tudható, hogy a rendes egyetemes magiszteriум egy tanítást mint a kinyilatkoztatáshoz tartozó igazságot, azaz mint dogmát terjeszt elő, vagy mint katolikus igazságot – és harmadik lehetőségként áll fenn a nem végleges tanítás, mely lehet általános vélemény, vagy disciplináris norma. Azt gondolnánk, hogy az első esetben – vagyis midőn egy dogmáról van szó – minden magától értetődő volna, hiszen amit a katolikus Egyház mindig hitt és vallott, az nyilvánvalóan elidegeníthetetlen tartozéka az apostoli örökségnek – gondoljunk az olyan alapvető igazságokra, mint Krisztus Urunk feltámadása, vagy a szentek közösségének tétele. Mint láttuk, ez mégsem ilyen nyilvánvaló. Számos aktuális probléma bizonyítja, hogy milyen nehéz tisztán látni azt, hogy egy tanítás milyen doktrinális értékkel bír a katolikus hit felfogásában.⁵⁸ Jelentős segítséget nyújt tehát az 1998-as *Nota doctrinalis Professionis*-ban adott eligazítás, melyben a bíboros prefektus a leginkább vitatott tételeket az 1989-es *Professio fidei* záróformulájának megfelelően osztályozta.

3. Miből ismerhető fel a rendes egyetemes magiszteriум infallibilitásához szükséges feltételek nyilvánvalósága? A rendes egyetemes magiszteriум konszenzusát egy pápai megnyilatkozás mindenképpen elégségesen tanúsítja, ennek hiányában azonban kétségtelenül nehezebb helyzetben vagyunk. Mégis, a konkrét példák fényében azt mondhatjuk – gondoljunk például a születésszabályozással kapcsolatos tanításra –, midőn egy tételről a pápa nem nyilatkozik olyan fokon, ami az adott tanítás doktrinális értékét egyértelműen dogmának titulálná, aligha állíthatjuk, hogy ezt a tanítást a rendes egyetemes magiszteriум mint Istentől kinyilatkoztatottat terjeszt elő, tehát azt isteni és katolikus hittel tartandó hitigazságnak kellene vallanunk. A kollegiális természetnek mondana ugyanis ellent az ilyen felfogás. Úgy gondoljuk tehát, hogy egy a rendes egyetemes magiszteriум által kinyilatkoztatottnak tartott tétel tanítása a pápa valamilyen módon való tanúsítása hiányában is tévedhetetlen, de nem tévedhetetlenül meghatározott a 749. kánon 3. §-a értelmében. Ezt a konszenzust – elfogadván Ferme álláspontját – a Szentatya mint a kollégium feje, bármilyen módon tanúsíthatja, akár ünnepélyes, akár egyszerűen hiteles nyilatkozattal. Úgy gondoljuk továbbá, hogy számot kell vetni a történelem jelentőségével. Ez azt jelenti, hogy nem feltétlenül kell a mai kritériumokat mindenképpen alkalmazni az első századokra. Azt értjük ezalatt, hogy a jelen értelemben vett dogmatizációs aktus feltételeit nem szabad kivetíteni például Krisztus feltámadásának doktrínájára. Leginkább azért nem, mert az ősegyházban nem volt elválasztható a *fides divina* és a *fides ecclesiastica*.⁵⁹ Az *Ad tuendam fidem* egyértelműen rámutat a dogmák, illetve definitív tételek közti jog-

⁵⁸ Gondolunk itt pl. az ordinációra, valamint az abortuszra, cutanáziára, a prostitúció és feslettség bűnére.

⁵⁹ Vö. VANYÓ, *Bevezetés*, 14.

technikai distinkcióra és a hozzájárulás két fajtáját, valamint a büntetőjogi következményeket világosan fogalmazza meg.

A Szentatya a gyilkosságra vonatkozó tételt nem definiálta, hanem deklarálta róla, hogy az mindígis az Egyház tévedhetetlen tanításához, mint kinyilatkoztatott igazság tartozott, azaz egyszerűen csak tanúsította, hogy dogmáról van szó. Az *Ordinatio sacerdotalis* esetében ugyancsak egy pápai tanúsítással állunk szemben, itt azonban nem kinyilatkoztatott, hanem a kinyilatkoztatással bensőséges kapcsolatban levő igazságról beszélhetünk. Nem történt dogmatizációs aktus, ezért a tétel *in modo definitivo* tartandó. A definiálás tehát egy kinyilatkoztatott igazságot, mint a katolikus hit egy tételét fejt ki, a deklaráció ezzel szemben megállapítja, hogy egy tanítás a kinyilatkoztatott igazsághoz, vagy a katolikus hithez alapvetően hozzátartozik, vagy pedig egy a (DV 2 értelmében) gyakorlatban alkalmazott felfogást szavakba öltöztetve tanítássá formál. Ez az aktus önmagában véve még nem jelenti az adott tan dogma szintre való emelését, de nem is zárja ki a lehetőségét annak, hogy később erre is sor kerüljön. Amit a Szentírás tartalmaz, azt a Szent Hagyomány fényében kell vizsgálni, illetve az Egyház hitben való életében, ami ebben az élő kontextusban teljes jelentőségében nyilvánul ki. A magisztérium feladata pedig az, hogy megerősítse a Szentírás azon interpretációját, amit a Tradíciónak a hittel való szemlélése által lehet megismerni.

Nincs kizárva annak lehetősége, hogy a hit-aktus megértése eljut egy olyan szintre, amikor a kinyilatkoztatással szoros kapcsolatban levő tanításokról minden nehézség nélkül dogmatikus nyilatkozatot lehet majd hozni. Itt azonban át kell engedjük a teret a teológiai kutató gondolkodásnak.